



## SATIRALTI SÖZLÜKLERDE MADDE BAŞLARININ EŞANLAMSAL KARŞILIKLARI \*\*

Dr. Öğr. Üyesi Tuğba POÇAN\*

### Öz

Satıraltı sözlükler, madde başlarının tanımlanmasında diğer sözlüklere oranla daha kısıtlı imkânlarla sahiptir. Sözcükleri tanımlamada kullanılan alan sadece satıraltı olduğu için karşımıza alan sıkıntısı çıkmaktadır. Öte yandan satıraltı tanımlama tekniğinde madde başı karşılıklar verilirken alan sıkıntısı olması nedeniyle doğrudan ifadeye gidilmeye çalışılması anlam bulanıklığını en aza indirmektedir. Madde başı olan sözcük en kesin, en net biçimde ifade edilmeye çalışılmaktadır.

Bu çalışmada ele alacağımız eser Arapça satıraltı 16.yüzyılda yazılmış Kitabü'l-müsellese adlı satıraltı Türkçe sözlüktür. Yer yer Farsça karşılıkların da eklenmesiyle sözlük üç dilli bir nitelik kazanmaktadır. Eserin Türkçesinin 16. yüzyıl olması Arapça-Farsça etkinin en yoğun olduğu dönemlerden birine rastlamaktadır. Bu bağlamda madde başları 9. yüzyıl Arapçasıyla yazılmış olan sözcüklerin çoğu zaten bu dönem Türkçesinde olan Arapça ve Farsça sözcüklerden oluşmaktadır. Bu açıdan satıraltı karşılıklar verilirken zaten 16. yüzyıl Türkçesine girmiş sözcükler eşanlamlı statüde değerlendirilmiş ve yazar bu noktada bazı farklı uygulamalara gitmiştir. Bunlardan her biri farklı açılardan değerlendirilecek ve belirli sınıflandırmalar oluşturulacaktır. Eşanlamlı karşılıkların verilmesinde nasıl bir yöntemin izlenmiş olduğu ele alınacaktır. Bunla birlikte o dönemden günümüz Türkçesine geçişte Arapça ve Türkçe karşılıkların durumu değerlendirilecektir. Örneğin, o dönemde Arapçası satıraltı Türkçe olarak verilen bir sözcüğün günümüz Türkçesinde yaşayıp yaşamadığı, etkinliğini azaltıp azaltmadığı gibi çeşitli tespitler sağlanmaya çalışılacaktır. Çalışmamız metin merkezli bir çalışma olup sözvarlığına dayanmaktadır.

**Anahtar sözcükler:** eşanlam, satıraltı, sözlük, sözvarlığı, 16. yüzyıl Türkçesi.

\* Başkent Üniversitesi, Dil Araştırma ve Uygulama Merkezi (BÜDAM), tsarial@baskent.edu.tr

\*\* Bu çalışma IX. Uluslararası Dünya Dili Türkçe Sempozyumu'nda sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

## Giriş

Eş anlamlılık (synonymy), farklı sözcüklerin aynı kavramı yansıtmasıdır. Eş anlamlı sözcüklerde gösterilenler farklı, gösterenler aynıdır. Eş anlamlılıkta sözcükler anlamca birbirine yakın olmasına karşın, dilde salt eş anlamlılık söz konusu değildir. Yani iki sözcüğün kavram alanları bütünüyle aynı olamaz. Ancak aynı bağlamda birbirinin yerini alabilen sözcükler, yalnız o anlam içinde *eş anlamlı* kabul edilebilir. (Eker, 2011:463)

Her sözcük için kesin olarak eş anlamlılık olmasa da sözcüklerin kavram alanlarını nispeten karşılayabilen sözcükler vardır. Bizim ele alacağımız eş anlamlılık konusu bir sözlüğün madde başlarına verilen açıklamalar bağlamındadır. Bu bakımdan Kitabü'l-müsellese'de eş anlamlı olarak değerlendirebileceğimiz oldukça fazla söz varlığı mevcuttur. Bunlar çeşitli başlıklar halinde ele alınmaya çalışılacaktır.

## 16. Yüzyıl Türkçesinde Madde Başı Olarak Verilen ve Bugün Türkçeye Yerleşmiş Olan Sözcükler

Kitabü'l-müsellese'nin Arapça madde başları 9. yüzyıla aittir. Verilen Satıraltı Türkçe açıklamalar ise, 16. yüzyıl Türkçesi sözcük varlığını kapsamaktadır. 16. yüzyılda bugün Arapça madde başı olarak Türkçeye tamamen yerleşmiş karşılıkların verildiği gözlemlenmiştir. Bu durum bazı Arapça Farsça sözcüklerin işlevselliğini koruduğunu yer yer de Türkçesinin de önüne geçerek tamamen Arapça ve Farsçasının kullanıldığı tespit edilmiştir. Bu örnekler şunlardır:

### *Arapça Madde Başından Satıraltına Birebir Aynı Verilen Karşılıklar*

'iqlīm	<b>iqlīm</b>
ḳārūn	<b>ḳarun</b>
ḳaṭrān	<b>ḳaṭrān</b>
kitāb	<b>kitāb</b>
kurbān	<b>kurban</b>
ḳuvvet	<b>ḳuvvet</b>
na'nā'	<b>na'ne</b>
reyḫān	<b>reyḫān</b>
sikke	<b>aḳce sikkesi</b>
ṭama'	<b>ṭama'</b>
ṭarḫon	<b>terḫon</b>
tekrar	<b>telāmuḳ hem tekrar</b>
tamām	<b>tamamlıḳ</b>

Yukarıda verdiğimiz örnekler Arapça madde başlarının birebir 16. yüzyıl Türkçesinde kullanıldığını göstermektedir. Bunun yanında bu sözcükler aynı şekilde günümüz Türkçesinde yer almaktadır. Bu açıdan bakıldığında yabancı kökenli bu sözcüklerin Türk diline yerleştiğini ve asırlar boyunca aynı anlamda kullanımının sürdüğünü görmekteyiz.

*Zaman içinde Madde Başı ya da 16. Yüzyıl Türkçesi Karşılığın Etkinliğini Artırdığı Örnekler*

‘aded **şayu** / günümüzde semantik bakımdan aynı anlamdadır.

‘afv **şuc bağıslamak** / semantik bakımdan aynı anlamdadır.

‘arif **bilici** / Bu sözcük yapı olarak kullanılsa da kavramsal olarak içeriğini bilgin sözcüğüne vermiş ve arif sözcüğü etkinliğini artırmıştır.

‘aşā **değnek** / değnek sözcüğü etkinliğini artırırken asa sözcüğü daha özel bir semantik anlam kazanmıştır.( Hz. Musa)

‘aşr **zaman** / asır sözcüğünün tam karşılığı günümüzde devir olarak öne çıkarken zaman eş anlamlı sözcüğünden uzaklaşmış anlamda farklılaşmalar yaşanmıştır.

‘işyān **günah**/ bugün isyan sözcüğünün günah sözcüğüyle bir anlam ortaklığı söz konusu değildir.

‘umre **taṭū’ ḥāc** / Bugün tam olarak Hac karşılığına gelmemektedir. Hac mevsimi dışında Kâbe’yi ve Mekke’nin kutsal yerlerini ziyaret etme

āfiyet **rāḥatlık** /paralel anlamını korumaktadır.

āḥiret **cennet hem soñ**/ Ahiret sözcüğü günümüzde kavram alanında cehennemi de barındırmasına rağmen burada yalnızca cennet şeklinde alınmıştır. Bunun yanında son anlamı da yine öteki dünyanın edebi yaşamın anlamını son şeklinde net bir şekilde karşılamıştır.

belā’ zāḥmet hem la’net şanmak /Aynı paraleldedir

cild **deri** /Aynı anlamdadır.

devā **dermān** / Aynı anlamdadır.

fakīr **yoksul**/ Aynı anlamdadır.

fāre **şıcan** /Ar. Bugün anlamda küçük bir ayrışma vardır.

ğanīmet **kaffār māl** /Ar. Ganimet kavramsal olarak T.T.’ne yerleşmiştir.

ğidā **yiyecek**

ḥamd **şükḥ hem övmek** / Bugün aynı anlamdadır.

ḥāmīle **gebe** /Ar. Her ikisi de kullanılmakla beraber gebe sözcüğüne daha çok ağızlarda rastlanmaktadır. Hamile sözcüğü yaygınlaşmıştır.

ḥāmīle **yüklü** / Hamile sözcüğüne verilen iki Türkçe karşılık da ilgi çekicidir. 16.yy’da hamile sözcüğü için iki Türkçe karşılık kullanılmasına rağmen bugün bu sözcüklere ağızlarda rastlanmaktadır. Gebe sözcüğü tıp dilinde hala kullanılmasına rağmen yüklü gibi Türkçe olan bir sözcüğün kaybolmaya yüz tuttuğunu görmekteyiz.

ḥançer **f hem soğuluk bıçak** /Ar. Aralarında küçük bir anlam farkı oluşmuştur.

harb **cenk şavaş** /Burada sözcüğün Arapça, Farsça ve Türkçe karşılıkları sıralanmış ve sözlük üç dilli bir özellik kazanmıştır.

harc **ucuz hem harāc** /Ar. Sözcük bazı değişimlere uğrasa da anlamsal olarak paralel bir anlamdadır. Fakat ucuz anlamı günümüzde pek kullanılmamaktadır. Hiç yoktan, boşu boşuna: Bu iş haraçtan oldu.(*Türkiye Türkçesi Ağızları Sözlüğü*)

hatm **mühürlemek hem kurān tamam eylemek** /Ar. Bugün Kur'an'ı ezberlemek anlamında ve birkaç deyim içinde kullanılmaktadır. Bunun dışında mühürlemek anlamı da *a. 1. din b. Kur'an'ın tamamını okuma. 2. esk. Sona erdirmeye, bitirme.*(*Güncel Türkçe Sözlük*) anlamında Tdk'de yer almaktadır.

hiddet **şiddet** /Aynı anlamda iki Arapça sözcüktür.

qadr **kıymet olmak hem ölçmek** / Aynı paralelde kullanılmaktadır.

qal'a **hişār** / Aynı anlamdadırlar fakat kale sözcüğü bugün yaygınlık kazanmış hisar sözcüğünün kullanım alanı düşmüştür.

qalb **döndürmek hem gönül** / İlk olarak verilen döndürmek sözcüğü bugün kısıtlı olarak kullanılmaktadır. (II) *a. esk.* Bir durumdan başka bir duruma çevirme, dönüştürme ( *Güncel Türkçe Sözlük* ). Bunun yanında gönül sözcüğü kullanım açısından yaygınlaşmış ve kavram alanı olarak gönül daha manevi bir yapıya bürünmüştür. Bunlara ek olarak bir **de yürek** sözcüğü eklenmiş fakat bu üç sözcük de kavramsal alan olarak birbirlerinin yerini tutmamaktadır. Örneğin tıpta gönül nakli gibi...

melek **ferişte** /Arapça madde başı olan sözcüğün Farsçası verilmiş fakat günümüzde bu sözcük yerini melek sözcüğüne bırakmıştır.

mesel **hikāyet kıssa** / Madde başı Arapça verilen sözcüğün verilen iki satırlı karşılığı da Arapçadır ve günümüzde üçünün farklı anlam ayrılıkları oluşmuştur.

millet **dīn** / Ar. Millet sözcüğü için 16.yy'da yalnızca din karşılığının verilmesi ilgi çekicidir. Bu birliktelik diğer tüm ortaklıklardan üstün görülmüş ve bir millet olmanın temelini oluşturmuştur. Bu açıdan dönemin zihinsel yapıya anlaşılmaktadır.

müvekkil kimse yerine dinilmiş/ Aynı paraleldedir.

naşīhat **öğüt** / Aynı paraleldedir.

rakīb **gözcü** 1. Herhangi bir alanda üstünlük sağlamaya çalışanlardan her biri. 2. Koruyucu. 3. Görüp gözeten anlamında Tanrının adlarından biri. (*Kişi Adları Sözlüğü*) Sözcüğün yalnızca gözeten anlamında kullanılması ilginç bir noktadır. Günümüzde neredeyse bu anlamı kullanılmamaktadır. Fakat gözcü sözcüğü kavramsal olarak bu anlamı yüklenmektedir.

Bu sözcüklerin madde başı karşılıklarına baktığımızda aslında satır arası Türkçe olan sözcüklerin de köken bakımından Arapça, Farsça olduğu dikkat çekmektedir. Bu da yine dönemin sözvarlığının özelliklerindedir.

recm **sögmek hem karış vurmağ hem taşıla depelemek** /Ar. Bugün aynı anlamda kullanılmaktadır. Fakat sövmek anlamından uzaklaşıp bir ceza şekli biçiminde anlam karşılığını korumaktadır.

rızq **yencek nesne**/ Aynı paralelde kullanılmaktadır. Arapça biçim yaygınlık kazanmıştır.

rūh **cān hem bir ferişte** / Anı paralelde ikisi ruh ve can kullanılmaktadır. Fakat ferişte sözcüğü böyle bir kavam alanına sahip değildir.

şadā **yañku** / İkise de aynı anlamda yaygın kullanılmaktadır.

şüreyyā **ülker** / Her ikisi de kadın olarak aynı paralelde kullanım alanına sahiptir.

tavr **hāl** / İkise de aynı anlamda yaygın kullanılmaktadır.

tekrar **telāmuğ hem tekrar** / tekrar sözcüğü yaygınlık kazanmıştır

temşil **beñzemek hem olmak** / anlamsal olarak bazı farklar olmakla birlikte aynı paraleldedir.

veli' **şahib**/ İkise de aynı anlamda yaygın kullanılmaktadır.

zārb **urucu döğuci** / darp sözcüğü de bugün kullanılmakla birlikte Türkiye Türkçesinde sözcüğün vurucu ve dövücü kullanımları ortadan kalkmıştır. Madde başı yaygınlık kazanmıştır.

zekki **'āqıllı** / semantik bağlamda aralarında bazı anlam ayrılıkları bulunsa da ikisi de yaygın biçimde kullanılmaktadır.

zerāfet **nāziklik** / İki de aynı anlamda yaygın kullanılmaktadır.

zerre **toz dağıtmağ** / İki de aynı anlamda yaygın kullanılmaktadır. Bazı küçük anlam ayrılıkları söz konusudur.

zıddu **nesnenüñ 'aksi** / Zıt sözcüğü bugün yaygın kullanımdadır. Bunun yanında ters ve karşıt anlamları da mevcuttur.

ziyā **nūr şu'le** / Bugün üç sözcük de kullanılmaktadır.

zürriyete **erler nesli**/ Madde başı kullanımını ağırlık kazanmıştır.

### **Arapça Madde Başı + İkinci Madde Başı + Satıraltı Gine.....**

Sözlüğün üç dilli özelliğinin en yoğun hissedildiği tanım biçimidir. Gine ifadesi eş anlamlılığı madde başının birebir açıklamaya aktarılmasıyla göstermektedir.

el-cenīn **ārzū gine ārzū** / Arapça /Farsça/ Satır alı 16.yy Türkçesi

el-ğıllü **kīne gine kīn** Arapça /Farsça/ Satır alı 16.yy Türkçesi

- el- kışşatü *kışşa* **gine kışşa** /Arapça /Arapça/ Satır alı 16.yy Türkçesi
- el-berru *beyābān* **gine yābān**/ Arapça /Farsça/ Satır alı 16.yy Türkçesi
- el-bülā u *mekrūh* **gine mekrūh** /Arapça /Arapça/Arapça
- el-cürmü *günāh* **gine günāh**/ Arapça /Farsça/ Satır alı 16.yy Türkçesi
- el-esru *esir* **gine esir**/Arapça /Arapça/ Satır alı 16.yy Türkçesi
- el-ḥabbü *dāne* **gine dāne** / Arapça /Farsça/ Satır alı 16.yy Türkçesi
- el-ḥırku *zarīf ve dānā* **gine zarīf ve bilici**
- el-ḥibbu *dōst* **gine dōst**/ Arapça /Farsça/ Satır alı 16.yy Türkçesi
- el-ḥırku *cāhil* **gine cāhil** /Arapça /Arapça/ Satır alı 16.yy Türkçesi
- el-ḳudemu *ḳadīm* **gine ḳadīm**/Arapça /Arapça/ Satır alı 16.yy Türkçesi
- el-mehru *kābin* **gine kābin** Arapça /Farsça/ Satır alı 16.yy Türkçesi
- el-mirretü *ḳuvvet* **gine ḳuvvet**/Arapça /Arapça/ Satır alı 16.yy Türkçesi
- el-rabbü *ḥudāvend tañrı te'āla* Arapça /Farsça/ Satır alı 16.yy Türkçesi
- el-sıḳtu *'adl ü dād* **gine 'adl dāḥı dād** Arapça /Farsça/ Satır alı 16.yy Türkçesi
- el-üşrü *nişān* **gine nişān** Arapça /Farsça/ Satır alı 16.yy Türkçesi
- el-veddü *miyḥu ve ārzūmendi* **gine miyḥu ve ārzūmendlik** Arapça /Farsça/ Satır alı 16.yy Türkçesi
- el-verdü *gül* **gine gül**/ Arapça /Farsça/ Satır alı 16.yy Türkçesi
- el-viddü *āfet* **gine āfet**/Arapça /Arapça/ Satır alı 16.yy Türkçesi
- el-viddü *dōst* **gine dōst**/ Arapça /Farsça/ Satır alı 16.yy Türkçesi
- el-virdü *namāz vü du 'ā ve betā(put) ki her rüz āyed* **gine namāz dāḥı du'ā dāḥı bürüstme ki her gün gelür**/ Arapça /Farsça/ Satır alı 16.yy Türkçesi
- er-rab'u *menzil* **gine menzil**/Arapça /Arapça/ Satır alı 16.yy Türkçesi
- es-mimru *mīḥ* **gine mīḥ**/ Arapça /Farsça/ Satır alı 16.yy Türkçesi
- eş-şemül *şerāb* **gine şarāb**/Arapça /Arapça/ Satır alı 16.yy Türkçesi
- eş-şiklü *nāz ve ḥırāmiden* **gine naz dāḥı şalınmak**/ Arapça /Farsça/ Satır alı 16.yy Türkçesi

Bu bölümdeki örneklere bakıldığında satıraltı 16.yy Türkçesi olarak verilen karşılıkların neredeyse hepsi Arapça ve Farsça sözcüklerden oluşmaktadır. Öncelikle sözlüğün orijinal madde başı olan Arapça sözcük verilmiş ardından genellikle italik olarak gösterilen Farsça karşılığı verilmiş ardından da satır altı olacak biçimde Türkçe karşılığı eklenmiştir. Tabii ki bu Türkçe karşılıklar o dönemin dilini yansıtması bakımından önemlidir. Bu madde başlarının o dönemde Türkçeye yerleştiğini gözlemleyebiliyoruz. Aynı şekilde bu madde başları özellikle Farsça olanların tabii ki yanında Arapçaların Çağdaş Türkiye Türkçesinde hala kullanıldığını görmekteyiz.

### **Satıraltı Karşılık Verilirken Eş Anlamlı Sözcükle Karşılığı Açıklanan Örnekler**

Bu örneklerde madde başının satır altı verilmiş ardından da verilen satır altı karşılık daha iyi anlaşılması amacıyla eş anlamlı biçimi verilerek açıklanmaya çalışılmıştır. Bu bakımdan sözlüğün teknik olarak bazı noktalarda ortalamanın üstünde bir eser olduğunu söylemek mümkündür.

*Açıklama Özelliğiyle Verilen Eş Anlam*

a'sāb cem'-i aşab ya'ni sinir / asab=sinir

beḳḳ üvez ya'ni at siñegi /üvez= at sineği

ebtāl şucā'(cesur) ya'ni bahadır/ suca'= bahadır. **Suca' bugün kullanım alanını kaybetmiştir.**

enhār cem'-i nehr ya'ni azmaḳ / azmak, -ḡı (I) a. hlk. 1. Küçük su birikintisi, gölcük. 2. Bataklık.(*Güncel Türkçe Sözlük*) Azmak sözcüğü nehir sözcüğünün çoğulu anlamıyla verilmiş fakat Çağdaş Türkçede gölcük şeklinde bir anlama sahiptir. Hatta Azmakbaşı şeklinde bir yer adı haline gelmiştir fakat kullanım alanı sınırlıdır.

ezyal cem'-i zeyl ya'ni etek/ Sözcüğün satıraltı karşılığı olarak hem Arapça hem de etek karşılığı veriliyor. Bu da bu dönemde zeyl sözcüğünün de etek kadar belki ilk karşılık olarak verildiği için daha fazla bir kullanım alanına sahip olduğunu göstermektedir.

Sözcüğün eş anlamını verme bağlamından cümlelerin eş anlamını veren ifadeler de mevcuttur. Bu yapılar da cümlelerin anlamını açıklayarak cümleye eş anlamlı bir boyut kazandırmaktadır. Bu açıdan da ilginç bir noktadır.

inkebe evvel geldi ya'ni önü geldi

teḳı ehl-i taḳvāya dīrler ya'ni 'ibādet ehli ola

tüzāḥüm mişlehu terāküm ola ya'ni ahrūhū'l-teḡalib

süyüslebü ya'ni zamānda gider

yemseḥu şıḡar ya'ni eliyle şıḡayı verir

.....ve.....bağlacıyla Bağlanan Eş Anlamlı Sözcükler

Bilindiği gibi ve bağlacı aynı görevli sözcükleri cümle içerisinde birbirine bağlamaktadır. Bu örneklerde ise, aynı anlama gelen sözcükleri birbirine bağlamaktadır. Madde başı Arapça olarak verilen sözcük satır altı karşılığında eş anlamlı ya da yakın anlamlı eş değeriyle birlikte verilmiştir. Verilen satıraltı karşılıkların neredeyse tümü 16. yüzyıldan günümüze geldiğimizde hala aynı anlamlarını koruduğunu görmekteyiz. Satıraltı karşılıklarda bazı yabancı sözcüklerin olması yine bu dönemde Arapça ve Farsçanın hâkimiyetine dayanmaktadır.

‘azm **sünük** ve **kemük**

cenān **gönül** ve **kalb**

ceyş **çeri** ve ‘asker

cidden **kaṭ’iyyen** ve **külliyān**

deft **cānīb** ve **ṭaraf**

ey **üzeyyinü bit-türki** bezenmek ve **ṭonanmak**

ḥacm **mikdār** ve **çüsse**

ḥuşū’ **korqmaq** ve **alçaqlık**

iḥmāl **ḥamallık** eylemekler ve **yükünmekler** hem **yidekler**

ḳusūr **eksiklik** ve **ḳısalık**

mehvet **cān** ve **rūh**

nehr **ırmaḳ** ve **çay**

nesak **ṭarīḳ** ve **yol**

nu’as **nevm** ve **uyḥu**

ru’ **kalb** ve **gönül**

sām **ölüm** ve **ecel**

taḳnīn **dizmek** ve **düzmeḳ**

veḥīm **gün** ve **yevm**

yebītu **aḥşamlar** ve **giceler**



*.....hem...hem...bağlacıyla Bağlanan Eş Anlamlı Sözcükler*

Tıpkı ‘ve’ bağlacında olduğu gibi Arapça madde başı sözcük verildikten sonra satır altı karşılıkta aynı paralelde olan yapıları birbirine bağlayan hem... hem bağlacı devreye girmiş ve ilk karşılıkla aynı anlam eksenini sağlayan diğer karşılıklar belirtilmiştir. Verilen örnekler incelendiğinde bu sözcüklerin aynı anlam çerçevesinde günümüzde de hala yaşadığını görebilmekteyiz.

cüdetü **yol hem hâṭ**

eşref **eyüler ve hem ululer**

gurūr **aldatıcı hem şeyṭān**

ḥabl **yūñ hem ib**

ḥaddu **ḥad vurmaḵ hem sınır**

ḥarş **kesmek hem yarmaḵ**

ḵārib **yaḵīn hem ḥışm**

lezā **yaḵmaḵ hem ṭamū**

ne’amu **deve hem şıḡır hem ılḵı**

vaşşiyedu **işik hem ev öñi**

### **Sonuç**

Tüm bu veriler değerlendirildiğinde Kitabü’l-müsellese’nin içinde aynı zamanda küçük çaplı bir eş anlamlılar sözlüğü barındırdığını söylemek mümkündür. Yine satıraltı karşılıklara bakıldığında bazı noktalarda Arapça madde başlarının etkinliğini artırdığını, 16. yüzyıl Türkçesinde Türkçe karşılığı kullanırken bugün Çağdaş Türkçede, Türkçe biçiminin kaybolduğunu görmekteyiz ya da her iki biçiminin varlığı da göze çarpmaktadır. Bunlarla birlikte 16. yüzyıl Türkçesine ait olup hala aynı anlamda kullanılan sözcükleri de görmekteyiz. Bu bakımdan satıraltı sözlükler yer tasarrufu açısından bize en net ve en kesin ifadeyi sunmak zorundadır. Verilen karşılıklar ve eş anlamlıları dönemin söz varlığını ve bunların anlam karşılıklarını irdeleyebilmemiz açısından oldukça önemlidir. Sözcüklerin tarihsel gelişimi bu açıdan incelenebilmektedir. 16. yüzyıldaki eş anlamlı sözcük çiftlerinin durumu gözlemlenebilmiştir. Bu durumun anlambilim açısından alana katkı sağladığını düşünmekteyiz.

**Kaynakça**

- Aksan, D. (2007) Her Yönüyle Dil: Ana Çizgileriyle Dilbilim (4. Baskı). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Boz, E. (2009). Turkish Studies. Erişim Tarihi.24.12.2013  
[http://turkoloji.cu.edu.tr/DILBILIM/erdogan\\_boz\\_sozlukbirim\\_anlambilimsel\\_yaklasim.pdf](http://turkoloji.cu.edu.tr/DILBILIM/erdogan_boz_sozlukbirim_anlambilimsel_yaklasim.pdf)
- Boz, E. (2012). *Türk Sözlükbiliminin Problemleri*. Turkish Studies, Cilt 7, S. 4
- Clauson, S. G. (1972 ). *An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth Century Turkish*. Oxford.
- Crystal, D. (2003). *Encyclopedia of Language* (5. Baskı). Cambridge: Cambridge
- Çelebi, M. (1981). *Kutrub Hayatı, Eserleri ve Kitab Al-azmina*. Erzurum: Basılmamış Doçentlik Tezi. Erzurum Atatürk Üniversitesi, İslami Bilimler Fakültesi
- Delice, İ. (1992). *Eski Anadolu Türkçesi ile Yazılmış Satır-arası Bir Kur-an Tercümesi(Gramer-Metin-Çeviri-Sözlük)*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü
- Devellioğlu, F. ( 2007). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat*, Ankara: Aydın Kitabevi Yay.
- Huber, E. (2008). *Dilbilime Giriş*. İstanbul: Multilingual Yayınları
- Mutçalı, S.(2015).*Arapça-Türkçe Sözlük*.İstanbul: Dağarcık Yayınları
- Öz, Y. (2010). *Tarih Boyunca Farsça-Türkçe Sözlükler*. Ankara: TDK Yay
- Steingass, F. J. A (1892) *Comprehensive Persian-English dictionary, including the Arabic words and phrases to be met with in Persian literature*. London: Routledge & K. Paul
- Üşenmez, E. (2013). *Satırarası Tercümelelerin Türkçeye Etkisi*. Erişim Tarihi.2016, Ekim 26  
<http://www.emekusenmez.com/2013/03/12/satir-arasi-tercumelerin-turkceye-etkisi/>
- Yavuzarslan, P. (2001). *Anadolu Sahasında Yazılmış Eski Bir Arapça-Türkçe Sözlük Üzerine Notlar*. Türkoloji Dergisi. Sayı: XIV.-I, s. 71-91.
- Yavuzarslan, P. (2009). *Osmanlı Dönemi Türk Sözlükçülüğü*. Ankara: Tiydem Yay.
- Zenker, J. T. (1866). *Türkisch-arabisch-persisches Handwörterbuch*. I-II. Leipzig